

Mübadele Öncesinde Yazıköy'de Gündelik Yaşam: Sosyal, Dini ve Ekonomik Perspektifler*

Daily Life in Yazıköy Before the Population Exchange: Social, Religious, and Economic Perspectives

Esra OĞUZKAĞAN ÖZKAN¹, Durmuş GÜR²

Özet

Bu çalışma, Karabük'ün Safranbolu ilçesine bağlı Yazıköy'de, 1923-1924 Nüfus Mübadelesi öncesine kadar uzanan bağcılık ve buna bağlı üretim kültürünün maddi kalıntılarını Sanat Tarihi metodolojisiyle incelemektedir. Araştırmanın odak noktasını; Roma döneminden beri süregelen, Rum Ortodoks toplumu tarafından geliştirilen ve günümüzde Müslüman Türk sakinleri tarafından yaşatılmaya devam eden sirke ve şarap üretim kültürünün somut araçları olan pişmiş toprak küpler, ahşap fiçiler, geleneksel ışıklar ve kiler gibi üretimlerin yapıldığı yerler başta olmak üzere Yazıköy'deki dini, sivil ve sosyal hayat oluşturmaktadır. Sanat Tarihi bağlamında hala köyde mevcut olan ve yerinde incelenen sivil, sosyal ve dini eserler analiz edilmiştir. Yapılan saha çalışmalarında, yaklaşık 200-300 yıllık olduğu öngörülen bu kaplarla ışıkların, Yazıköy'deki tarihi konutların taşlık ve kiler bölümlerinde hâlâ in-situ ve işlevsel olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum, nesnelere yalnızca teknik birer araç değil aynı zamanda toplumsal bellek ve kültürel sürekliliği simgeleyen birer hafıza nesnesi olduğunu ortaya koymaktadır. Dini yapıların değişim ve dönüşümü, sivil yapıların mübadele sonucunda yeni hane sahiplerine terk edilmesi, yerleşimin sosyoekonomisinde köklü değişimlere yol açmıştır. Çalışma sonucunda ise elde edilen veriler ışığında, Yazıköy'ün hem somut (mimarî, objeler) hem de somut olmayan (geleneksel üretim yöntemleri) kültürel mirasının korunması ve gelecek nesillere aktarılmasına yönelik öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fıçı, Nüfus Mübadelesi, Safranbolu, Şarap, Yazıköy

Abstract

This study examines the material remains of viticulture and its associated production culture in Yazıköy, a village in the Safranbolu district of Karabük, dating back to the period before the 1923–1924 population exchange, using the methodology of Art History. The research focuses on the religious, civil and social life of Yazıköy, particularly the production sites such as traditional workshops and cellars, and the tangible tools of vinegar and wine production, namely earthenware jars (pithoi) and wooden barrels. This tradition was inherited from the Roman period, developed by the Rum Orthodox community and is still practised today by the Muslim Turkish inhabitants. Within the

¹Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük

²Karabük Üniversitesi, Safranbolu Şefik Yılmaz Dizdar Meslek Yüksekokulu, Karabük

ORCID:

E.O.Ö: 0000-0002-0636-0475

D.G.: 0000-0002-9945-8825

Corresponding Author:

Esra OĞUZKAĞAN ÖZKAN

Email:

esraoguzkagan@gmail.com

Citation: Oğuzkağan-Özkan, E. ve Gür, D. (2026). Mübadele öncesi yazıköy'de gündelik yaşam: sosyal, dini ve ekonomik perspektifler. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 16 (2), 236-259.

Submitted: 29.04.2026

Accepted: 25.05.2026

*Bu çalışma Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kültürel Miras ve Miras Alan Yönetimi Anabilim Dalı'nda Esra Oğuzkağan Özkan tarafından hazırlanan "Safranbolu Kiranköy'deki Gayrimüslimlere Ait İşliklerin Mimari ve Kültürel Özellikleri" başlıklı yüksek lisans tezinin Safranbolulu gayrimüslimler ve sosyal hayat bölümünden üretilmiştir

Saha çalışmalarım (2013-2026) sırasında her türlü destek olan, fotoğraflarını paylaşan, bilgi sunan ve yol gösteren Prof. Dr. Nuray Türker, Prof. Dr. Taşkın Deniz, Ahmet Büyüközdemir (Rahmetli), Hafize Oel, Cafer Oel (Rahmetli), Ali Ayyıldız, Ahmet Ayyıldız, Ahmet Karakulluk, Emine Aydınalp, Cevat Karadeniz, İzzet Karasu, Selim Karakaş, Ahmet Karakaş, Ali Portakal, Zehra Başol, Tunakan Yıldırım, Cemil Belder, Berivan Koçak, Mehmet Cumhuriyet Gizer, Yazıköy Muhtarı Deniz Tüzer ve Karabük İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden H. Emre Erol'a teşekkür ederiz.

Resim 1. Yazıköy, Havadan Görünüm

Kaynak: (Cemil Belder Arşivi, 2024)

Araştırma kapsamında, bugün hâlâ yerinde (in-situ) ve işlevsel olarak korunan üretim araçları, on işlik, kilerler, sivil ve dini yapıların dönüşümü analiz edilecektir. Dini ve sosyal yapılar gibi anıtsal yapılar ile evlerin üretim alanları arasındaki ilişki, köyün geçmişteki sosyoekonomik gücünü ve Mübadele sonrası yaşanan kültürel kopuşun boyutlarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Yazıköy'ün hem somut (mimari ve objeler) hem de somut olmayan (geleneksel üretim yöntemleri) kültürel mirasının tespiti, bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması açısından hayati önem taşımaktadır (Resim 1).

Mevcut kültürel miras eserlerinin korunması ve ayrıca gelecekte yapılması önerilen akademik çalışmalar Yazıköy'ün yok olan kültürel miras eserlerinin ortaya çıkartılması açısından son derece önemlidir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma, Karabük ili Safranbolu ilçesine bağlı Yazıköy'deki taşınmaz kültür varlıklarını ve bu yapılarla bütünleşik üretim araçlarını Sanat Tarihi metodolojisi çerçevesinde ele almaktadır. Araştırma kapsamında kullanılan yöntemler şu temel basamaklar üzerinde şekillenmiştir:

Çalışmanın kuramsal altyapısını oluşturmak amacıyla bölgenin tarihsel sürecine ışık tutan birincil ve ikincil kaynaklar taranmıştır. Özellikle 1923-1924 Nüfus Mübadelesi öncesi Yazıköy'deki sosyal ve ekonomik yaşamı aktaran Anonim (1924), Κυριακοπούλου (1998), Ulukavak (2007), Kalyoncu (2010, 2022), Kalyoncu ve Tunçözgür (2012), Tunçözgür (2012), Karacakaya, Yücedağ ve Yılmaz (2013), Λυκούδης ve Τριανταφυλλίδης (2014), Gür ve Soykan (2015), Soykan ve Gür (2015, 2022), Τριανταφυλλίδης (2022), Soykan ve Gür (2022), Türker ve Gür (2024), Gür ve Oğuzkağan Özkan (2025) ve Gür (2025) gibi temel eserler ile Başbakanlık Osmanlı Arşivleri incelenerek, köyün o dönemdeki demografik yapısı, dini hayatı ve üretim kültürü hakkında veriler toplanmıştır. Mübadele sonrası yaşanan dönüşümü anlamak adına bölge üzerine yapılmış güncel akademik çalışmalarla karşılaştırmalı bir analiz yürütülmüştür.

Araştırmanın temel verileri, Yazıköy'de gerçekleştirilen kapsamlı saha çalışmalarıyla elde edilmiştir. Bu süreçte şu adımlar izlenmiştir:

Köydeki sivil mimari örnekleri (geleneksel konutlar) ve dini yapılar (Başmelek Mikhail Kilisesi / Yazıköy Kilisesi / Mescidi Sani) yerinde incelenmiş; yapıların plan özellikleri, malzeme kullanımı ve işlevsel dönüşümleri gözlemlenmiştir. Konutların zemin katlarında (taşlık ve kiler bölümleri) bulunan ve üretim kültürünün birer parçası olan pişmiş toprak küpler, ahşap fiçılar ve üzüm ezme düzenekleri (işlikler) tespit edilmiştir.

Mevcut eserler ve üretim araçları fotoğraf yoluyla belgelenmiş, nesnelerin günümüzdeki kullanım durumları (işlevsel / korunmuş / metruk) kayıt altına alınmıştır.

Elde edilen somut veriler, Sanat Tarihi'nin tipolojik tasnif yöntemine göre gruplandırılmıştır. Küplerin form özellikleri, fiçıların malzeme yapısı ve işliklerin mimari kurgusu, bölgenin üretim teknolojisi ve estetik anlayışı bağlamında değerlendirilmiştir. Bu nesnelerin konut mimarisıyla kurduğu organik bağ ve hafıza nesnesi olma nitelikleri, mekân-insan-üretim ilişkisi ekseninde analiz edilmiştir.

Makalede, mübadele öncesi Rum Ortodoks toplumuna ait üretim geleneklerinin, mübadele sonrası Müslüman Türk sakinleri tarafından hangi ölçüde devralındığı ve yaşatıldığı incelenmiştir. Bu analiz, somut olmayan kültürel mirasın (geleneksel sirke ve şarap yapımı) somut araçlar (küp ve fiç) üzerindeki izlerini sürmeyi hedefleyen nitel bir yaklaşım içermektedir.

3. TARİHÇE

Yazıköy günümüzde Karabük'ün Safranbolu ilçesine bağlı bir köy yerleşimidir. Tarihsel süreçte birçok şekilde anılan Safranbolu'da (Yazıcıoğlu ve Al, 1982: 33-38) gerçekleştirilen araştırmalar neticesinde Roma, Bizans, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine ait birçok veri bulunmaktadır (Ainsworth, 1842: 64-66; Leonhard, 1915: 142; Gökoğlu, 1952: 33; Belke, 1996: 268). Bölgedeki Rum popülasyonu tarafından kentin bütünü için Safranpolis ve Teadorapolis gibi isimler tercih edilmiştir. Yoğun Rum nüfusunun yaşadığı alt yerleşim birimlerinden Yazıköy olduğu gibi anılırken Kıranköy için Kırantoros, Bağlar için ise Ambella isimleri kullanılmaktadır (Günay, 1998: 94; Ulukavak, 2007: 24-26; Kalyoncu, 2010: 17).

Antik Paphlagonia'nın iktisadi yapısında vitikültür ve şarap üretiminin belirleyici bir rol oynadığı, özellikle Roma Dönemi'nde Karadeniz havzasındaki bağcılık faaliyetlerinin geleneksel yöntemlerin ötesine geçerek sistematik ve geliştirilmiş bir üretim modeline dönüştüğü gözlemlenmektedir (Lafli, 2017: 30). Bizans Dönemi'nde Yazıköy'ün içinde bulunduğu Paphlagonia (Paflagonya) Bölgesi'nin (Gökoğlu, 1952: 12) üzüm üretimi ve şarap ticaretinde ön planda olduğu tespit edilen arkeolojik kalıntılarla desteklenmiştir (Yıldırım ve Gür, 2019: 183-184). Yazıköy, 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun idari olarak ikiye ayrılması neticesinde, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun siyasi sınırları içerisinde kaldığı görülür (Haldon, 2007: 66). Yazıköy'ün de içinde bulunduğu bölge III. Leon (685-741) devriyle birlikte Opsikion Theması idaresine geçmiştir (Haldon, 2007: 100). 8. yüzyıla gelindiğinde ise bölge, İslam akınlarının stratejik hedefleri arasına girmiştir. Bu süreçte Safranbolu ve çevresindeki Bizans yerleşimleri, Halife Harun Reşid'in Anadolu seferlerinde görevlendirdiği komutan Abdülmelik tarafından kontrol altına alınmış (Sakaoğlu, 1987: 54) ve 11. yüzyıla kadar Armeniakon Theması içerisinde varlığını sürdürmüştür (Haldon, 2007: 102). Bölge aynı yüzyıl içerisinde Vukellari Theması (Haldon, 2007: 104) sınırlarına dahil olmuş ve bu dönemde Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın emirlerinden biri olan Kara-Tigin, bölgede bir Türk Emirliği tesis etmiştir (Sakaoğlu, 1987: 57).

11. yüzyıl itibarıyla yoğunlaşan Türk fetih hareketleri, Bizans İmparatorluğu'nun bölgedeki siyasi otoritesini ve ekonomik düzenini sarsmış (Kalyoncu ve Tunçözgür, 2012: 14) ve bu sürecin

sonunda, 1190 yılında bölgedeki Türk hâkimiyeti perçinlenmiştir (Yazıcıoğlu ve Al, 1982: 13). 1256 tarihli Köseadağ Savaşı'nın ardından Anadolu'da tesis edilen Moğol otoritesi çerçevesinde Kastamonu Valisi olarak atanan Şemseddin Yaman Candar'ın ardından, oğlu Şücaeddin Bedreddin 1309 yılında Kastamonu'yu kontrol altına alarak Çobanoğulları Beyliği'ne son vermiş ve Candaroğulları Beyliği'ni kurmuştur (Yücel, 1980: 57). Stratejik bir konuma sahip olan Safranbolu, 1326 yılında Candaroğulları topraklarına katılmış (Yazıcıoğlu ve Al, 1982: 13), 1390 yılında ise nihai olarak Osmanlı egemenliği altına girmiştir (Tunçözgür, 2012: 30). 14. yüzyılda Safranbolu ile birlikte Osmanlı hakimiyetine giren Yazıköy, bölgede yoğun Rum nüfusun yaşadığı yerlerden biri haline gelmiştir.

Safranbolu'da farklı inanç grupları, karşılıklı saygı çerçevesinde barışçıl bir ortak yaşam kültürü geliştirmiştir (Ulukavak, 2007: 28; Kalyoncu, 2010: 54). 1519 yılına ait tahrir defterlerinde Safranbolu'da dokuz tane Müslüman bir tane ise Hristiyan mahallesinin bulunduğu belirtilmektedir. Burada ifade edilen Hristiyan mahallesinin Kıranköy olduğu düşünülür (Yanar ve Koç, 2025: 104). 16. yüzyıla ait tapu tahrir defterleri, gayrimüslim nüfusun meskûn olduğu mahalleleri; Hristiyan-ı Kıran Dolambat (günümüzde Kıranköy), Kırkılak, Kiliseönü, Cambaz, Hristiyan-ı Yazı Aşağı, Pınar, Kilise ve Köstan olarak kaydetmektedir (Anonim, 1924: 3-10; Kalyoncu, 2010: 53). Söz konusu dönemde sekiz mahallede Hristiyan nüfus ikamet ederken, diğer mahalleler Müslüman tebaaya aittir. Hristiyan topluluklar ekonomik faaliyetlerini ağırlıklı olarak Kıranköy ve Çarşı bölgelerinde yoğunlaştırmışlardır (Aktüre ve Şenyapılı, 1976: 61).

Osmanlı Dönemi'yle kalıcı bir şekilde Türk toprağı olan Yazıköy, bağlı olduğu Safranbolu ile birlikte 17. - 18. yüzyıllarda Ankara, Bartın, Kastamonu ve Zonguldak gibi merkezler arasında stratejik bir kavşak noktası teşkil ederek, döneminin kritik ticaret ve konaklama merkezlerinden biri haline gelmiştir (Leonhard, 1915: 140). Uzun bir süre Bolu Sancağı'na bağlı bir kaza statüsünde yönetilen Safranbolu, 19. yüzyıldaki idari reformlar neticesinde Bolu-Safranbolu Sancağı bünyesine alınarak Kastamonu Vilayeti'ne bağlanmıştır (Tunçözgür, 2012: 31). Kentin Kastamonu ile olan idari bağı 1927 yılına kadar sürmüştür, bu tarihten itibaren ise Zonguldak'a bağlanarak mülki yapısında yeni bir evreye geçilmiştir.

Safranbolu'nun toplumsal yapısı, Müslüman Türk nüfus ile özellikle Kıranköy ve Yazıköy'de yoğunlaşan Rum topluluğunun birlikteliğinden oluşmuştur (Ulukavak, 2007: 28). Zanaat, ticaret ve bağcılık faaliyetlerinde uzmanlaşan Rumlar, bölgenin sosyoekonomik kalkınmasına kayda değer katkılar sunmuştur. Dilbilimsel açıdan dikkat çekici bir evrim geçiren bu topluluk, ana Helenistik merkezlerden coğrafi kopuklukları nedeniyle zamanla Türkçe konuşmaya başlamış; hatta dini literatür ve ibadetlerini Karamanlıca olarak bilinen, Yunan alfabesiyle yazılan Türkçe ile icra etmişlerdir (Τριανταφυλλίδης, 2022: 474).

16. yüzyıldan 21. yüzyıla uzanan süreçte gayrimüslim tebaanın; demircilik, kalaycılık, duvarcılık, semercilik, kunduracılık, marangozluk, terzilik ve şarap üretimi gibi zanaat dallarında uzmanlaştığı gümüş ve değerli taşlarla takı üretiminde buldukları görülmektedir (Ulukavak, 2007: 28; Kalyoncu, 2010: 54; Soykan ve Gür, 2019: 183-184; Özçağlar, 2022: 196; Canbulat, 2022: 388; Τριανταφυλλίδης, 2022: 225). Ayrıca Bağlar, Kıranköy ve Yazıköy'ün verimli arazilerinde sürdürülen bağcılık faaliyetleri, kentin üretim kültüründe önemli bir yer tutmuştur. Hasat edilen üzümlerden sirke ve şarap gibi katma değerli ürünler imal edilmiştir. Özellikle Kıranköy ve Yazıköy'deki konutların zemin katlarında (taşlık) bulunan mahzenler, işlikler, büyük küpler ve fıçılar, evsel ölçekteki şarap ve sirke üretiminin mimari ve somut kanıtları niteliğindedir (Kalyoncu, 2010: 43) (Resim 2 a-b).

Resim 2 a-b. Safranbolulu Kadınlar Tarafından Kullanılmış Gümüş ve Değerli Taşlara Sahip Takılar

Kaynak: (Benaki Müzesi Arşivi, Env. No. EA_952 ve Env. No. 943)

1831 yılında 565 kişinin yaşadığı Yazıköy'de (Özdemir, 2022: 64; Karacakayavd, 2015: 22-27), 1869 yılında 306 hanede 1231 Rum yaşamaktadır. Bunların bir kısmının Yazıköy'de ikamet ettiği düşünülür (Yanar ve Koç, 2025: 105). 1897 kayıtlarına göre 258 hane ve 1979 kişi bulunmaktadır. 1979 kişinin 1196'sı Türk, %40'lık bölümü ise gayrimüslimdir. 1935 yılında köyde 895, 1990 yılında 1580, 2018 yılında ise 926 kişi yaşamaktadır (Özdemir, 2022: 64-65, 67). 19. yüzyılın son çeyreğinde Yazıköy'deki gayrimüslimlerin köydeki üç mahallede ikamet ettikleri belirlenmiştir (Yazıcıoğlu ve Al, 1982: 90-92). Yazıköy ile Kıranköy'deki gayrimüslimlerin çoğunlukla akraba oldukları ve birbirleri ile yakın ilişkiler halinde buldukları bilinmektedir. 1859'da Kıranköy'de gerçekleşen büyük yangında evleri zarar görenlerin civar köylerle Yazıköy'deki akrabalarının yanına yerleştikleri belirlenmiştir (BOA.MVL-00594-00055-001-001; Özdemir, 1994: 56).

Mübadale öncesi yaklaşık 3.000 kişiden oluştuğu tahmin edilen bu gayrimüslim nüfus, nüfus mübadelesi süreciyle birlikte şehirden ayrılmıştır (Τριανταφυλλίδης, 2022: 474).

4. DİNİ HAYAT

Yazıköylü Rumlar 1921 yılına kadar ibadetlerini huzur ve güvenlik sorunu teşkil etmeden yaptıkları, bu dönem sonrasında ise yaşanan siyasi karışıklıklar sebebiyle huzurlarını kaybetmiştir (Κυριακοπούλου, 1998: 8). 16. yüzyıldan itibaren Müslüman Türklerle huzur içinde yaşayan gayrimüslimler, yaşanan siyasi karışıklıklar sebebiyle köylerini terk etmek istememiştir. Safranbolu genelindeki Rumlar da en başından beri Milli Mücadeleyi desteklemiş ve vatani olarak gördükleri bu toprakları terk etmek istemediklerini dile getirmiştir (Kazgan, 1980: 34-35).

Yaşanan olayların ardından sürgünler başlamış ve ilk sürgün edilenler arasında doktor Aristeidis Papadopoulou, fırıncı Giannis Ekmekcioglu (Artopoulos) ve Karagöz lakaplı birinin (muhtemelen Matzaroglu / Macaroglu) bulunduğu belirlenmiştir (Κυριακοπούλου, 1998: 9, 111; Τριανταφυλλίδης, 2022: 478). Bu dönemde sürgüne gönderilenler arasında Papazın yer almadığı Papazın ise bu dönemde Bağlar'daki evinde geçirdiği bir kaza sonucu ayağının kırık olduğu öğrenilmiştir (Κυριακοπούλου, 1998: 9) (Resim 3a-b).

Resim 3a-b. 1924 Öncesi Safranbolu'ya Gelen Papaz Hieretos Kestelidis (Solda), Niksar Metropoliti Polikarspos Psimists (Ortada), Papaz Germanos (Sağda)

Kaynak: (Kalyoncu ve Tunçözgür, 2012: 110-111)

Safranbolulu Rumların Kıranköy'de günümüze ulaşan 1872 tarihli, dört sütunlu kapalı Yunan haçı planlı dini yapısı (Aziz Stephanos Kilisesi) gibi Yazıköy'de de bir dini yapısı bulunmaktadır. Günümüzde Yazıköy Kilisesi (Başmelek Mikhail Kilisesi) ya da 1994 yılı sonrasında değiştirilen adı ile Mescidi Sani adıyla anılan yapı, halkın ibadeti için 1853 yılından 1923 yılına kadar aralıksız olarak kullanılmıştır (Κυριακοπούλου, 1998: 229; Soykan ve Gür, 2015: 103-129; Soykan ve Gür, 2019: 49-69).

Yazıköy Kilisesi'nin (Başmelek Mikhail Kilisesi) dışında civarda birçok dini yapının daha varlığından bahsedilmektedir. Aziz Stephanos (Aziz Stefanos) Kıranköy (Merkez) (Κυριακοπούλου, 1998: 140-165), Aziz Georgios (Aya Yorgi) Kıranköy (Κυριακοπούλου, 1998: 170-185), Aziz Ioannis (Aziz Yuhanna) Kıranköy Civarı (Κυριακοπούλου, 1998: 190), Yazıköy Kilisesi (Başmelek Mikhail Kilisesi) Yazıköy (Κυριακοπούλου, 1998: 210-220), Aziz Nikolaos Şapeli (Safranbolu Çevresi) (Κυριακοπούλου, 1998: 235) ve Panagia (Meryem Ana) Kilisesi (Kıranköy Üst Bölge) (Κυριακοπούλου, 1998: 242) olarak ifade edilen dini yapılardan ise sadece Kıranköy'deki Aziz Stefanos Kilisesi (1872) günümüze ulaşmıştır (Κυριακοπούλου, 1998: 229; Mango, 2004: 23-34; Soykan ve Gür, 2019: 70-94).

Yazıköy merkezde, Çoban Mahallesi'nde numara 3'te yer alan Yazıköy Kilisesi (Başmelek Mikhail Kilisesi) 32 yıldır Mescidi Sani adıyla Müslümanlar tarafından dini yapı olarak kullanılmaktadır Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı kilise tek neflidir. Kilise, ortada kareye yakın dikdörtgen naos, naosun batısında kuzey-güney doğrultusunda bir narteks, naosun doğusunda ise iki apsisten ibarettir. Kilise içten 9.60 x 13.90 m, dıştan ise 11.80 x 16.20 m ölçülerindedir (Soykan ve Gür, 2019: 51, Çizim 11, Resim 26-28). Naosun üzerinde kubbe yer alır. Kilisenin üzeri dört yönde kırma çatılı ve kiremit kaplıdır. Güney cephenin batısında, kapının üzerindeki kalem işi teknikli kitabe 1853 tarihlidir (Resim 4-5).

Resim 4. Yazıköy Kilisesi (Başmelek Mikhail Kilisesi), Kuzeybatıdan Görünüm

Kaynak: (Durmuş Gür, 2018)

Resim 5. Yazıköy Kilisesi (Başmelek Mikhail Kilisesi), Kitabe

Kaynak: (Durmuş Gür, 2026)

Nüfus Mübadelesi ile birlikte Yazıköylü Rumlar kiliselerinden taşınabilir nitelikteki bazı eşyalarını yanlarında Yunanistan'a götürmüş bazılarını ise geri döneriz düşüncesiyle arkalarında bırakmıştır (Kuş ve Ulukavak, 2015: 307). Geride bıraktıkları eşyalar kısa sürede tarihin tozlu sayfalarına karışmış ya da tahrip olmuştur. Yazıköy'ün eski muhtarı (rahmetli) Ahmet Büyüközdemir ve muhtarlığın azaları tarafından bazı eserler koruma altına alınmıştır. Bunlardan günümüze ulaşabilmiş sınırlı miras eserleri arasında ise bir tane proskynetarion (ikona sehpası), ahşap bir koltuk ve metal bir anahtar (proskynetarionun anahtarı) yer almaktadır. Bu eserler ise günümüzde Yazıköy Muhtarlığı'nın yedieminler deposunda korunmaktadır (Resim 6).

Resim 6. Yazıköy Kilisesi'ne (Başmelek Mikhail Kilisesi) Ait Proskynetarion ve Koltuk

Kaynak: (Durmuş Gür ve Aysel Soykan, 2013)

Yazıköy Kilisesi (Başmelek Mikhail Kilisesi), 1995 yılında gerçekleştirilen işlevsel dönüşümle birlikte Müslümanların ibadetine açılmış; bu süreçte güney duvarına bir mihrap eklenmiş, narteksin kuzey bölümü ise camekân ve metal unsurlarla kapatılarak korunaklı hale getirilmiştir. Yapının naosunda ve apsisinde köklü bir değişikliğe gidilerek, bu iki birim arasına örülen duvarla mekânsal ayrışma sağlanmıştır. Mevcut durumda, kuzey apsis küçük bir açıklık vasıtasıyla mutfak olarak hizmet verirken; güney apsis ise ıslak hacim (lavabo ve abdesthane) işlevi kazandırılarak yeniden düzenlenmiştir.

Yerel sözlü gelenekten aktarılan bilgilere göre; yapının kullanım dışı kaldığı evreler de dâhil olmak üzere (1924-1995), merkezi kubbenin eliptik formundaki bölümünde figüratif bir kompozisyonun mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Doğu Hristiyan mimarisindeki yerleşik ikonografik programlar ve hiyerarşik düzen dikkate alındığında, ana kubbenin merkezinde yer alan bu figürün Pantokrator İsa betimlemesi olduğu kuvvetle muhtemeldir. 1980'lerde yerinden çıkartıldığı ifade edilen tasvirin, güncel akıbeti ve özgün üslup özellikleri hakkında elimizde somut bir veri bulunmamaktadır (Soykan ve Gür, 2019: 194).

Resim 7. Urania ve Polixeni Tarafından 1907 Yılında Yapılmış El İşi Haç

Kaynak: (Κυριακοπούλου, 1998: 220)

Yazıköylü gayrimüslimlerin özel günler, bayramlar ve pazar günlerinde bir arada ibadet ettikleri bilinmektedir. Kişisel olarak da ibadetlerin gerçekleştirildiği kilisenin dışında yerli halkın kendi evlerinde de ibadetlerini özgür şekilde gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Kendi evlerinde ibadetlerini gerçekleştirdikleri dua köşelerinde sembolik haç ve ikonalara sahip olan gayrimüslimlerden geriye hiçbir şey kalmamıştır (Resim 7).

Safranbolu'daki Aziz Stefanos Kilisesi'nin çanları kutsal eşyalar, rölik ve ikonaların mübadele sürecinde yaşanan talihsiz bir olayla yok olduğu bilinmektedir. Ravika'dan (bugün Drama'daki Kallifytos) H. Neoldum'un ifadeleri yok olan dini eserleri şöyle anlatıyor:

"Buraya gelen ilk muhacirlerdenim. Geldiğimde hâlâ az sayıda Rum vardı. Son kabileyle (mübadillerle) birlikte kilise (Aziz Stefanos Kilisesi) kulelerindeki iki çanı indirdiler. Çanları katırlara yükleyip (Bartın) limana doğru yola çıktılar" (Κυριακοπούλου, 1998: 114). Fakat bu zorlu yolculuk sürecinde birçoğunun vefat ettiği öğrenilmiştir (Λυκούδης ve Τριανταφυλλίδης, 2014; Τριανταφυλλίδης, 2022: 479).

Pella Aridaia'dan merhum kiremitçi Palatislidis (Balatlı) ise şunları söylemiştir;

"Kilisenin tüm değerli eşyaları ve diğer dini emanetleri limana ulaştı. Onları vincin halatıyla bağlayıp yukarı çekmeye başladılar. Yük havada asılıyken vincin halatı aniden koptu! Çanlar, kutular, ikonalar ve kutsal eşyalar denize gömüldü!" (Κυριακοπούλου, 1998: 114).

Safranbolulu gayrimüslimlerin altın incileri, gümüş ikonları, Aziz Stefanos'un gümüş şekilli kutsal emanet sandığı ve Kraliçe Eudokia'nın hediyesi olan sol ayak kemikleri bu süreçte yok olmuştur. Hatta Edessa ve diğer yerlerdeki Safranbolulular, Yunanistan'da yeni kurdukları Aziz Stefanos Kilisesi'ni eskisinden kalan değerli eşyalarla süslemek için bir şeyler bulamamışlar. Sadece işlemeli bir epitafios (cenaze örtüsü) ve Trifon'un elinde bulunan 7 x 10 cm boyutlarında küçük bir Aziz ikonası kalmıştır (Κυριακοπούλου, 1998: 114). Kısacası değerli eşyaların tamamına yakını yok olmuştur.

5. EĞİTİM HAYATI

Safranbolu'da Cumhuriyet Dönemi öncesinde eğitim hayatının oldukça canlı olduğu çok sayıda okul bulunduğu ve yerleşimin eğitim seviyesinin üst düzeyde olduğu bilinmektedir. Ayrıca 1920'lerin başındaki siyasi olaylar bu köklü sosyal yapının temellerinden sarsılmasına neden olmuştur (Κυριακοπούλου, 1998: 11).

Tablo 1. Bolu, Çankırı, Safranbolu, Karadeniz Ereğlisi ve Bartın'daki Rum Halkının Dini ve Eğitim Müessesleri

	Safranbolu	Kdz. Ereğlisi	Bartın	Toplam (Bolu, Çankırı, Safranbolu, Bartın ve Kdz. Ereğlisi)
Kilise	7	4	1	12
Din Adamı	8	9	1	18
Okul	3	-	-	?
Erkek Okulu	-	-	-	6
Erkek Öğr. Sayısı	-	-	-	510
Kız Okulu	-	-	-	2
Kız Öğr. Sayısı	-	-	-	170
Öğretmen	-	-	-	19
Erk. Öğretmen	-	-	-	14
Kız. Öğretmen	-	-	-	5

Kaynak: (Sarıkoyuncu, 1992: 331-356; Maccas, 1919: 99, Tab. 7; Soykan ve Gür, 2019: 17, Tab. 1).

Safranbolu genelinde 1894'te gayrimüslimlere ait üç sıbyan mektebi bulunmaktadır (Soykan ve Gür, 2019: 191). Bu yapılardan ikisi Kıranköy'de (İnas ve İskalyon) diğerinin ise Yazıköy'de bulunduğu düşünülmektedir (Tablo 1). Yazıköy'deki eğitim yapısının ve kilisenin ise Kıranköy'deki metropolitliğe bağlı olduğu bilinir (Κυριακοπούλου, 1998: 234).

Dini hayatın kalbi olan kiliselerin yanında, eğitim kurumları da toplumun ayakta kalmasını sağlamıştır. Rum okulları, müfredat bakımından oldukça zengindi ve bu okullarda hem dini eğitim veriliyor hem de klasik Yunan felsefesi ile fen bilimleri öğretilmiştir (Κυριακοπούλου, 1998: 12). Yazıköy Kilisesi'nin (Başmelek Mikhail Kilisesi) güneybatısında yer alan Papaz Evi günümüzde şahıs malı olarak kullanılmaktadır (Özköse, 2003: 104-105). Bu yapının din adamlarının konaklaması ve aynı zamanda köydeki çocukların eğitimi için okul niteliğinde kullanılmış olabileceği düşünülmektedir.

Bu kurumlar, İstanbul'daki Patrikhane ile sürekli iletişim halinde ve oradan gelen öğretmenler sayesinde kültürel bağlar her zaman taze tutulmuştur. Ancak 1920'lerin başındaki siyasi baskılar ilk olarak bu eğitim ve din adamı kadrosunu hedef almıştır. Okulların müfredatına müdahaleler başlamış, Rumca eğitimin kısıtlanmasıyla birlikte toplumun kültürel aktarımı sekteye uğratılmak istenmiştir (Κυριακοπούλου, 1998: 12).

6. SOSYAL HAYAT

Mevcut kaynaklar ve mimari veriler ışığında, bölgedeki Rum varlığının ilk etapta Hisar Mahallesi odaklı bir yerleşim düzeni sergilediği saptanmıştır. Yazıköy'ün Türk idaresine geçiş sürecinde de Rum nüfusunun mevcudiyetini koruduğuna dair literatürdeki kayıtlar, bölgenin sosyo-kültürel ve demografik geçmişinin asgari 800-900 yıllık bir süreklilik arz ettiğine dair güçlü bir kanıt teşkil etmektedir (Özdemir, 1994: 56). 1916 yılında Yazıköy'de meydana gelen geniş kapsamlı yangın, bölgedeki mimari doku üzerinde ciddi bir tahribata yol açmış ve özellikle Rum toplumu tarafından inşa edilen pek çok taşınmazın yok olmasına neden olmuştur. Söz konusu felaketin ardından barınma imkanlarını yitiren Rum nüfus, Safranbolu'nun Kıranköy bölgesine göç ederek buradaki yerleşik Rum ailelerin yanına sığınmışlardır. Tahribat sonrası dönemde ise yerel halkın kolektif çabalarıyla köyün yeniden imar edildiği görülmektedir (Özdemir, 1994: 56).

Safranbolu'daki Hristiyan toplumu, şehrin ticari hayatında da baskın bir role sahiptir (Κυριακοπούλου, 1998: 12). Özellikle debbağlık (deri işleme), kunduracılık ve bakırcılık gibi zanaat dallarında Rum ustalar, sadece bölgede değil tüm Anadolu'da tanınan bir ustalıktadır (Κυριακοπούλου, 1998: 12). Yazıköy'deki Rumların taş ustalığında, demircilik, kalay, kundura ve terzilik gibi meslek dallarında nitelikli oldukları bilinir (Ulukavak, 2007: 28; Kalyoncu, 2010: 54; Soykan ve Gür, 2019: 183-184). Ticaretin getirdiği bu refah, binaların görkemine ve kiliselere yapılan bağışlara doğrudan yansımaktadır (Κυριακοπούλου, 1998: 12).

Safranbolu'da Rumların Yazıköy, Bağlar ve Kıranköy'de yaşadığı bilinmektedir (Aktüre ve Şenyapılı, 1976: 61; Soykan ve Gür, 2019: 7, 15). 19. yüzyılın son çeyreğine ait resmi kayıtlar, Safranbolu'nun sosyo-kültürel mozaiğini anlamak açısından kritik veriler sunmaktadır. 1897 tarihli Kastamonu Vilayet Salnamesi verilerine göre; o dönemde Safranbolu'ya bağlı bir yerleşim olan Yazıköy, belirgin bir gayrimüslim nüfus yoğunluğuna ev sahipliği yapmaktadır. Köyün idari taksimatında yer alan Aşağı-Yazıköy (Hristiyan-ı Yazı), Pınar, Kilise ve Köstan mahallelerinde yaşayan Rum nüfusun, toplamda 140 hane içerisinde 148 kişi olarak kaydedildiği görülmektedir (Yazıcıoğlu ve Al, 1982: 90-92).

Safranbolu genelindeki Rum yerleşim düzeni incelendiğinde, bu nüfusun toplamda yedi mahallede kümelenildiği; bu mahallelerin dördünün ilçe merkezinde, üçünün ise Yazıköy sınırları içerisinde yer aldığı saptanmıştır. Toplamda ise bölgedeki Rum varlığı 530 hane ve 3647 kişilik bir nüfusla temsil edilmektedir. Yerel yönetim mekanizmaları açısından Yazıköy, Osmanlı'nın çok

kültürlü yönetim anlayışının somut bir örneğini teşkil etmiştir. Sözlü tarih çalışmaları ve eski yerel idarecilerden (Ahmet Büyüközdemir) aktarılan bilgiler, köy meclisinin heterojen bir yapıda olduğunu doğrulamaktadır. Buna göre; mahallelerin idaresinden sorumlu olan köy meclisi, toplumsal temsiliyeti sağlamak adına dört Türk ve üç Rum üyeden teşekkül edecek şekilde kurgulanmıştır (Özköse, 2003: 104; Soykan ve Gür, 2019: 17). Bu idari yapı, dönemin toplumsal barış ve birlikte yaşama kültürünün kurumsal bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Yazıköy, Safranbolu bölgesindeki en büyük ve en saf Rum yerleşimlerinden biri olarak tanımlanır. Mübadele öncesinde köyde yaklaşık 400-500 ailenin yaşadığı ve tamamına yakınının Rum Ortodoks olduğu belirtilmektedir (Κυριακοπούλου, 1998: 18-20). Köy halkının temel geçim kaynağı tarım, bağcılık ve hayvancılıktır. Özellikle Safranbolu'nun meşhur safran üretimi ve üzüm bağlarının Yazıköy çevresinde çok gelişmiş olduğu vurgulanmaktadır (Κυριακοπούλου, 1998: 45). Yazıköy'de çocukların eğitimi için bir erkek okulu ve bir kız okulu (Parthenagogeio) bulunduğu, eğitimin bölgedeki diğer köylere kıyasla oldukça ileri düzeyde olduğu kaydedilmiştir (Κυριακοπούλου, 1998: 72-74). Köyde bulunan dini yapının görkeminden ve köy hayatındaki merkezi rolünden bahsedilmektedir. Bu kilisenin mimari detayları ve içindeki ikonostasis dair bilgiler sunulmaktadır (Κυριακοπούλου, 1998: 112-115). Yazıköy evlerinin Safranbolu şehir merkezindeki evlerle benzerlik gösterdiği, ancak tarımsal üretim nedeniyle zemin katların daha çok ambar ve işlik olarak kullanıldığı ifade edilmektedir (Κυριακοπούλου, 1998: 130-132). 1923 yılındaki nüfus mübadelesi ile Yazıköy halkının köylerini terk ederek Yunanistan'a (özellikle Selanik ve çevresine) göç etmek zorunda kaldıkları hüznü bir dille anlatılmaktadır (Κυριακοπούλου, 1998: 158-160).

Yazıköylü Rumlar Safranbolu'daki komşularıyla mübadeleye tabi olmuştur. Bu süreçte Safranbolu'da kalanlar da olmuştur. Kıranköy'deki Aziz Stefanos Kilisesi'nin son papazının torunu olan Stefanos Papadopulos bunlardan biridir. Rumlar, mübadele sürecinde eşyalarını satılığa çıkartmıştır. Salı günleri çarşıda ya da evlerinin kapılarını açarak satışlar gerçekleştirilmiştir (Kalyoncu ve Tunçözgür, 2012: 52; Yanar ve Koç, 2025: 118). Mübadele sürecinde ise geride kalan mülklerin çoğu zengin kişiler tarafından ihale usulüyle satıl alınmıştır (Cinozoğlu, 2010: 302).

Nüfus Mübadelesi kapsamında Safranbolu'dan ayrılan Rum grupları, sevkiyatlarını küçük kabileler halinde Bartın istikametine doğru gerçekleştirmişlerdir. Sürecin başlangıcında yola çıkan ilk grubun Bartın yakınlarındaki Soğuksu mevkiinde asayiş sorunları (eşraf/eşkya müdahaleleri) ile karşılaşması ve mağduriyet yaşaması üzerine, müteakip kabilelerin güvenliği Jandarma refakatiyle sağlanmıştır. Bartın'a ulaşan mübadiller, buradan deniz yoluyla İstanbul'a nakledilerek Samatya'daki toplama merkezlerine sevk edilmiştir. İstanbul'daki bekleme sürecinin ardından Yunanistan'dan tahsis edilen gemilerle Selanik ve Atina limanlarına ulaştırılmışlardır. Yunanistan'daki nihai iskân süreçleri ise ağırlıklı olarak Edessa bölgesi ile Atina yakınlarındaki Skydra ve Aridea yerleşim birimlerinde tamamlanmıştır (Cinozoğlu, 2010: 302; Kalyoncu ve Tunçözgür, 2012: 52; Yanar ve Koç, 2025: 118). Safranbolu'nun dar sokaklarında yankılanan çocuk sesleri ve kilise çanları, mübadele sonrasında yerini derin bir endişe ve belirsizliğe bırakmıştır (Κυριακοπούλου, 1998: 12).

7. GÜNDELİK YAŞAM ve ÜRETİM ALANLARI

Yazıköy çevresindeki mevcut mimari veriler ile arkeolojik kalıntılar, bölgenin tarihsel süreçte önemli bir bağcılık ve şarap üretim merkezi olduğuna işaret etmektedir. Bu üretim disiplininin mekânsal yansıması olan "işlikler", üzüm şirasının posasından ayrıştırılarak şarap veya sirkeye dönüştürüldüğü fonksiyonel alanlar olarak literatürde yer almaktadır. Özellikle gayrimüslim tebaaya ait konutların alt katlarında konumlanan mahzen ve işlik yapıları, bu üretim kültürünün mimari izdüşümüdür (Türker ve Gür, 2024: 745). Yazıköy ölçeğinde yapılan incelemeler, bu

üretimin etno-kültürel bir ayrışma gösterdiğini; gayrimüslim hanelerinde şarap odaklı bir üretim varken, Türk hanelerinde sirke ve pekmez imalatının baskın olduğunu kanıtlamaktadır (Gür, 2025: 556).

Safranbolu evlerinin alt katları (zemin katları), geleneksel olarak hem depolama hem de üretim işlikleri olarak kullanılmaktadır. Safranbolu evlerinin giriş katlarında, geniş ve serin alanlar yer alır. Bu alanlar aile ihtiyacı için sirke ve şarap üretilen birer işlik niteliği taşımaktadır (Κυριακοπούλου, 1998: 41-42, 62).

Safranbolu evi, sadece barınma ihtiyacını karşılayan bir yapı değil aynı zamanda ailenin tüm üretim ve depolama ihtiyaçlarını karşılayan kompleks bir mekanizmadır. Evin giriş katı, dış dünya ile evin mahremiyeti arasındaki geçişi sağlar. Evlerin giriş bölümlerinde taşlık adı verilen, geniş ve taş döşeli bir alan bulunur. Burası, dışarıdan gelen binek hayvanlarının veya yüklerin kabul edildiği ilk duraktır. Bu katın en önemli özelliği, içinde barındırdığı derin kilerler ve işliklerdir. Duvarların kalınlığı ve taşın doğal serinliği sayesinde, bu bölümler yiyeceklerin bozulmadan saklanması için ideal bir ortam sunar. Taşlık kısmının köşelerinde, genellikle yere yarıya kadar gömülü olan büyük toprak küpler göze çarpar. Bu küplerde kışlık buğday, zeytinyağı, sirke, su, bal ve bakliyatlar muhafaza edilir. Giriş katının tavan yapısı genellikle sağlam kemerlerle desteklenmiştir. Bu mimari tercih, üst katlardaki yaşam alanlarının ağırlığını taşımak ve alt katı yangın gibi felakete karşı daha dayanıklı kılmak içindir (Κυριακοπούλου, 1998: 41).

Safranbolu'daki evlerin zemin katları ile Yazıköy'deki evlerin zemin katları kısmi farklılık arz etmektedir. Kıranköy yerleşim dokusunda yer alan geleneksel konutların zemin katları, barınma işlevinin ötesinde çok boyutlu bir sosyoekonomik merkez niteliği taşımaktadır. Bu yapıların alt katları; dükkân, kiraathane, fırın, meyhane, tuhafiye ve bakkaliye gibi çeşitli ticari fonksiyonlara ev sahipliği yaparken, diğer taraftan işlik, ocak ve mahzen gibi üretim ve depolama birimlerini de bünyesinde barındırmaktadır. Alan üzerine yapılan araştırmalar, Kıranköy'deki dükkân tipolojisinin büyük ölçüde meyhane, kahve ve fırın gibi yerel ölçekli küçük esnaf faaliyetleri etrafında şekillendiğini ortaya koymaktadır (Kalyoncu, 2022: 373; Uğur, 2024: 591, 597). Çarşı'daki çok sayıda dükkânın Rumlara ait olduğu bilinmektedir (Kalyoncu ve Tunçözgür, 2012: 62; Yanar ve Koç, 2025: 106).

Safranbolu ve özellikle Kıranköy'deki evlerden bazılarının zemin katlarında meyhane bulunmaktadır. Bu meyhanelerde satılan şaraplardan yerli üretimlerin özellikle Kıranköy ve Yazıköy'deki bağlarda yetiştirilen üzümlerden yapıldığı bilinmektedir. Üretim fazlası ürünlerin buradaki meyhanelerde sunulmak üzere toplu şekilde satıldığı bilinmektedir (Aktüre ve Şenyapılı, 2022: 492). Safranbolu'da iç pazarlarda tüketilen ürünler kadar üretim fazlası ürünlerin dış pazarlarda da alıcı bulduğu bilinmektedir. Özellikle Yazıköy ve Safranbolu çevresinde üretilen yüksek nitelikli üzümler, geleneksel konut mimarisinin bir parçası olan zemin katlardaki özel işliklerde veya günümüzde Kıranköy mevki Baysal Sokak'ta (mevcut otopark alanı) yer alan merkezi imalathanelerde işlenerek şaraba dönüştürülmekteydi. Üretilen bu şaraplar, fıçılar içerisinde katırlarla Bartın İskelesi'ne naklediliyor, buradan deniz yoluyla İstanbul piyasasına arz ediliyordu. Dönemin tüketim alışkanlıkları içerisinde Safranbolu menşeli şaraplar, İstanbul'da yüksek talep gören ve kalite standardı ile öne çıkan ürünler arasında yer almaktaydı (Kalyoncu, 2022: 372). Fakat bu süreç günümüzde ise tükenme derecesine gelmiştir. 20. yüzyıla kadar devam eden süreçte ahşap fıçılar çok farklı amaçlar doğrultusunda kullanılmıştır. Bu fıçılar yağ, sirke ve şarap depolamada kullanıldığı gibi bal taşımacılığında da son derece önemlidir (Tekin ve Ceylan, 2017: 383-386). Yazıköy'de özellikle boyları ortalama 1.00 m civarında olan fıçıların bu gibi ticaret ürünlerinin alım-satım aşamalarında tercih edildiği son 50 yılda ise tercih edilmediği için meraklıları tarafından koleksiyon ürünü olarak depolandığı belirlenmiştir (Resim 8).

Resim 8. Yazıköy, Ahmet Karakulluk Evi'ndeki Meşe Fıçılar

Kaynak: (Berivan Koçak ve Durmuş Gür Arşivi, 2026)

Yazıköy'de konutların zemin katları yalnızca ticari mübadele alanları değil aynı zamanda hammadde işleme süreçlerinin gerçekleştirildiği mikro ölçekli imalathaneler olarak da işlev görmektedir. İşlik veya imalathane olarak tanımlanan bu mekânsal kurgular, hane halkının veya küçük ölçekli üreticilerin bireysel üretim faaliyetlerini sürdürdüğü temel alanlardır (Gür, 2025: 557). Bu durum, Kıranköy sivil mimarisinin konut-ticaret-üretim üçgeninde hibrit bir yapı sergilediğinin somut bir göstergesidir.

Yazıköy'de konutların taşlık olarak adlandırılan zemin katları, bu sınai faaliyetlerin merkezi olup; işliklerin tekil üniteler halinde ya da ocak ve fırın düzenekleriyle entegre bir biçimde kurgulandığı görülmektedir. Gayrimüslimlere ait sivil mimari örnekleri; malzeme seçimi, yapım teknikleri, cephe tipolojileri ve iç mekân organizasyonu açısından Müslüman-Türk konutlarından belirgin farklarla ayrılmaktadır. Özellikle şarap üretimine imkân tanıyan yüksek tavanlı, geniş hacimli zemin katlar ve bu sürece hizmet eden bahçe kurguları, yapının barınma işlevinin yanı sıra bir imalathane kimliği taşıdığını vurgulamaktadır. Zemin katlarda veya bahçeye açılan dış alanlarda konumlanan bu imalathaneler, mimari formun işlevsel gerekliliklerle nasıl şekillendiğinin somut birer göstergesidir (Gür, 2025: 556).

Safranbolu evinin zemin katındaki taşlık alanı, sadece bir giriş değil evin en işlevsel üretim merkezidir. Bu katın bir köşesinde, evin su ihtiyacını karşılayan ve bazen akarsulardan eve yönlendirilen küçük mermer havuzlar veya su yalakları bulunur. Giriş katının iç tarafında, binek hayvanlarının ve eve süt sağlayan ineklerin barındığı dam adı verilen bölmeler yer alır. Bu bölmelerin havalandırması, dışarıya açılan küçük mazgal pencerelerle sağlanır (Κυριακοπούλου, 1998: 42).

Safranbolu'daki deri işleme (tabakhane) geleneğinin bir uzantısı olarak, bazı evlerin alt katlarında derilerin bekletildiği veya ön işlemeden geçirildiği özel tekneler ve kuyular mevcuttur. Hayvanların yem ihtiyacı için ayrılan bölmeler, rutubetten etkilenmemesi için taş zeminden biraz daha yüksekte, ahşap platformlar üzerine inşa edilmiştir. Bu, evin içindeki ısının da dengelenmesine yardımcı olur. Taşlık zeminindeki hafif eğim, temizlik sırasında suyun dışarıya kolayca tahliye edilmesini sağlar. Bu mimari detay, ev içi hijyenin korunması açısından hayati önem taşır (Κυριακοπούλου, 1998: 42).

Safranbolu evinin zemin katı, bir ailenin dış dünyaya bağımlılığını en aza indiren devasa bir ambar gibidir. Taşlığın hemen gerisinde, ışığın az girdiği ancak havalandırmanın mükemmel olduğu kiler bölmeleri uzanır. Kilerlerde, büyük tahta sandıklar içinde un, nişasta ve kurutulmuş meyveler saklanır. Bu sandıklar, ürünlerin hava almasını sağlarken zararlılardan korunması için yerden yüksekte tutulur. Duvar kenarlarında daha küçük boyutlu, ağızları bezlerle sıkıca bağlanmış toprak kaplar bulunur. Bu kaplarda salamura peynirler ve bölgeye dışarıdan getirilen zeytinler muhafaza edilir (Κυριακοπούλου, 1998: 43). Aydınlatma ve pencereler, dışarıya açılan

çok dar ve demir parmaklıklı pencerelerden (mazgal) sızan cılız bir ışıkla aydınlanır. Bu mimari yapı hem hırsızlığa karşı bir önlem hem de içerdeki ürünlerin güneş ışığından bozulmasını engelleyen bir korumadır. Kiler ile üst kattaki mutfak arasında doğrudan bir bağlantı (genellikle dar bir merdiven veya servis penceresi) bulunur. Bu, günlük yemek hazırlığı sırasında malzemelere hızlıca ulaşılmasını sağlar (Κυριακοπούλου, 1998: 43).

Safranbolu ve Yazıköy'ün kışlık yerleşiminin aksine Bağlar, halkın yaz aylarını geçirdiği, doğayla iç içe bir üretim alanıdır. Şehrin bu iki merkezli yapısı, Safranbolu insanının yaşam ritmini belirler. Haziran ayının gelişiyile birlikte aileler, yanlarına kışlık üretim için gerekli araç-gereçlerini de alarak bağ evlerine taşınırlar. Bu taşınma süreci, mahalleler arasında bir hareketliliğe ve sosyal bir canlılığa neden olur (Κυριακοπούλου, 1998: 44). Yazıköy çevresinde hala günümüze ulaşabilmiş tek ve iki katlı bağ evlerinin yaygın olduğu görülmektedir (Özdemir, 2022: 67-70). Bağlar bölgesinde, bölgenin iklimine uyum sağlamış çok çeşitli üzüm türleri yetiştirilir. Bunların bir kısmı sofralık (taze tüketim için), bir kısmı ise işlenmek (şarap ve sirke üretimi için) üzere özel olarak bakılır. Her Rum ailesinin mutlaka kendine ait bir bağı ve içinde küçük bir barınağı veya görkemli bir bağ evi bulunur. Bu bağlar, kuşaktan kuşağa aktarılan en değerli aile mirası olarak görülür. Bağların verimliliği, bölgedeki kaynak sularının (arklar) adaletli ve sistemli bir şekilde dağıtılmasına bağlıdır. Suyun kullanımı üzerine kurulu eski gelenekler, komşuluk ilişkilerinin de temelini oluşturur (Κυριακοπούλου, 1998: 44).

Resim 9. Yazıköy'deki Bağlar ve Bağ Evleri
Kaynak: (Gür, 2025)

Resim 10. Yazıköy'deki Bağlarda Yetiştirilen Çiftlik Üzümü

Kaynak: (Safranbolu İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2024)

Bağlardaki yaşamın en yoğun dönemi, meyvelerin olgunlaştığı ve işleme sürecinin başladığı aylardır. Bağ evlerinin hemen yanında veya alt katında, işlik adı verilen üzüm ezme alanları bulunur. Toplanan üzümler bu yüksek kenarlı taş veya ahşap teknelere işliklere dökülür. Burada üzümler ayakla ezilerek suları çıkarılır. Bu geleneksel yöntem, çekirdeklerin kırılmadan sadece suyunun alınmasını sağladığı için şarabın kalitesini artırır. Ezilen üzümlerden süzülen taze şıra, teknenin altındaki bir delikten akarak doğrudan alttaki toplama kaplarına veya büyük küplere aktarılır (Κυριακοπούλου, 1998: 45).

Yazıköy'de tespit edilen sirke ve şarap üretim alanları (işlikler), bölgenin geleneksel ev ekonomisi disiplini ve yerel üretim teknolojilerini yansıtan kritik mimari unsurlardır. Bağ bozumu sonrası elde edilen üzümlerin bu işliklerde işlenerek şıra ve posa ayırıştırmasına tabi tutulduğu anlaşılmaktadır. Yapılan saha incelemelerinde, mekanik pres sistemlerine rastlanmamış; üretimin temelinde ağırlık yöntemi ve pedal (ayakla ezme/çiğneme) usulünün yer aldığı saptanmıştır. Söz konusu geleneksel tekniklerin günümüzde de mevcudiyetini koruduğu gözlemlenmiştir. Sabit ezme haznelerinin yanı sıra, daha düşük ölçekli üretimler için yerel

terminolojide çeşitli şekillerde (şarapbana, işlik, şıralık, pekmezlik, şırahane) adlandırılan portatif ahşap işliklerin kullanıldığı belirlenmiştir (Gür, 2025: 568-569, Gür ve Oğuzkağan, 2025: 331-344).

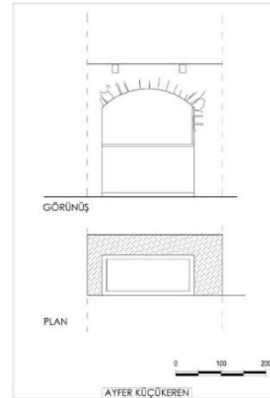
Süreç analiz edildiğinde, ezme haznesinde biriken şıranın, genellikle haznenin dar kenarına konumlandırılmış metal lüleler vasıtasıyla tahliye edildiği görülmektedir (Emine Sönmez Evi). Ancak zaman içerisinde meydana gelen mekânsal müdahaleler ve tahribatlar nedeniyle bu bölümlerin büyük bir kısmı işlevini yitirmiş veya kapatılmıştır. Basınç uygulanan üzümlerden süzülen şıralar, ya hazneye bitişik sıra kuyularında (Esmâ Yaman Evi) ya da harici toplama kaplarında biriktirilmiştir. İncelenen örneklem grubu içerisinde yalnızca iki yapının sıra haznesi (Esmâ Yaman Evi ve Ahmet Muslu Evi) günümüze dek korunabilmiş, diğerleri ise fiziki bütünlüğünü kaybetmiştir. Tipolojik açıdan işliklerin büyük bir çoğunluğu tek ezme haznesine sahipken, Ayşe Sarı Evi'ndeki örnek, çift hazneli kurgusuyla morfolojik bir istisna teşkil etmektedir. Güncel durum tespiti yapıldığında, tetkik edilen on işlikten dokuzunun asli fonksiyonunu yitirerek depolama birimine dönüştüğü görülmektedir. Bu yapılar arasında yalnızca Mehmet Hilmi Tombalak Evi'ndeki birim, mevsimsel olarak sirke ve pekmez imalatında kullanılarak işlevsel sürekliliğini kısmen devam ettirmektedir. Ayrıca, incelenen örnekler arasında özgün dokusunu bütünüyle muhafaza eden tek bir yapı mevcuttur (Gür, 2025: 568-569). Onuncu (son örnek) 2026 yılındaki incelemeler sırasında tespit edilmiş olan Mehmet Küçüközkul Evi'nde yer almaktadır. Bu işlik te günümüzde gerçek işlevinin dışında odunluk olarak kullanılmaktadır.

Tipolojik açıdan incelendiğinde işlikler, mekânsal ilişkileri bağlamında bağımlı ve bağımsız olmak üzere iki başlıkta değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, taşıyıcı beden duvarlarıyla bütünleşik bir mimari gösterenler bağımlı; bu duvarlardan bağımsız bir morfolojiye sahip olanlar ise bağımsız işlikler olarak tasnif edilmiştir. Tipolojik açıdan her iki grup da ikişer alt gruba ayrılmaktadır. Bağımlı işlikler; sıra toplama haznesi olmayan tek ezme havuzlu mimari ile tek ezme havuzu ve tek toplama haznesine sahip tasarımlardan oluşurken bağımsız işlikler; tek ezme havuzu ile tek sıra haznesinin birlikte yer aldığı morfoloji ile sıra haznesinden yoksun çift ezme havuzlu düzenlemeleri kapsamaktadır (Resim 11-14, Çizim 1).

Resim 11. Yazıköy, Ayfer Küçükveren Evi'ndeki İşlik

Kaynak: (Durmuş Gür ve Esra Oğuzkağan Özkan, 2025)

Çizim 1.: Yazıköy, Ayfer Küçükveren Evi'ndeki İşlik

Kaynak: (Soner Kalembaşı, 2025)

Resim 12. Yazıköy, Ahmet Muslu Evi’ndeki İşlik

Kaynak: (Durmuş Gür ve Berivan Koçak, 2024)

Resim 13. Yazıköy, Ahmet Karakulluk Evi’ndeki Küpler ve Fıçılar

Kaynak: (Orhan Kuzu ve Esra Oğuzkağan Özkan, 2025)

100 cm’den küçük pişmiş toprak küpler çoğunlukta olmakla birlikte 100-150 cm’den büyük pithosların da fermantasyon işlemlerinin yanında sirke ve şarap olgunlaştırmada kullanıldıkları belirlenmiştir. Form özellikleri açısından incelendiğinde Yazıköy’deki pişmiş toprak küpler, yumurta ve ters armut şekilli olarak iki ayrı grupta değerlendirilebilir. Cidar kalınlıkları 2-4 cm arasında değişen küplerin gövde ve omuz bölümlerinde çoğunlukla kabartma teknikli süslemeler yer aldığı gibi sade bir görünüme sahip uygulamalar da mevcuttur.

Resim 14. Yazıköy, Selim Karakaş Evi’nin Bahçesindeki Sirke ve Şarap Küpleri

Kaynak: (Berivan Koçak ve Ahmet Karakaş, 2026)

Şıranın bir kısmı hemen tüketilmek üzere ayrılırken, büyük bir kısmı büyük bakır kazanlarda saatlerce kaynatılarak meşhur Safranbolu pekmezi haline getirilir. Pekmezin kıvamı ve rengi, yapan ailenin ustalığının bir simgesidir (Κυριακοπούλου, 1998: 45; Türker ve Gür, 2024: 745, 747). Sadece sıvı ürünler değil aynı zamanda uygun türdeki üzümlerden elde edilen kuru üzümler de güneş gören teraslarda veya sergi adı verilen alanlarda kurutulur. Bu ürünler kışın kilerlerdeki en değerli enerji kaynağı olacaktır (Κυριακοπούλου, 1998: 45).

Resim 15. Yazıköy, Geleneksel Yöntemlerle Pekmez Yapımı
Kaynak: (Esra Oğuzkağan Özkan ve Ahmet Karakaş, 2025)

Geleneksel üretim düzeneğinde, ezme havuzu ile şıra toplama ünitesi arasında filtrasyon görevini üstlenen tahliye kanalı, poterum adı verilen sızdırmaz bir tıpa vasıtasıyla kontrol altında tutulmaktadır. Üretim sürecinde, havuz içerisinde biriken üzüm suyu arzu edilen seviyeye ulaştığında, poterum mekanizması açılarak şıranın kontrollü bir biçimde toplama haznesine akışı sağlanır. Birinci aşama sonrasında havuzda kalan üzüm posaları, vidalı pres sistemleri ya da mekanik basınç kollarının kullanıldığı sıkıştırma yöntemleriyle son suyuna kadar işlenmektedir; alternatif olarak posaların torbalara aktarılıp basınç uygulanması suretiyle ekstraksiyon işlemi tamamlanmaktadır (Diler, 1995: 83-84; Karakaya, 2008: 35; Türker ve Gür, 2024: 746).

Şıra, ezme teknelerinden süzüldükten sonra büyük bir titizlikle işliklerin en serin ve karanlık köşelerinde bekleyen büyük küplere veya meşe fıçılara aktarılır. Bu depolama evlerin taşlık bölümlerinde ya da mahzenlerinde sağlanmaktadır (Kalyoncu, 2010: 43). Bu aşama, doğanın mucizesinin insan emeğiyle birleştiği andır. Şıra küplere doldurulduğunda, ağızları hemen kapatılmaz. İçerideki doğal mayaların çalışması ve gaz çıkışının sağlanması için bir süre beklenir. Bu süreçte mahzenin sıcaklığı, şarabın karakterini belirleyen en önemli faktördür. Fermantasyon tamamlandığında, küplerin ağızları hava ile teması tamamen kesecek şekilde tapa ile kapatılır. Genellikle önce bir bez, üzerine ise kil veya alçıdan oluşan bir tabaka konularak mühürleme yapılır. Bu mühür, şarabın sirkeleşmesini önlemek için hayati bir önlemdir (Κυριακοπούλου, 1998: 46).

Sürecin nihai evresinde, toplama teknelerinde biriktirilen ham şıralar kontrollü mayalanma (fermantasyon) safhasına bırakılmaktadır. Doğal mayalanma olarak adlandırılan ilk aşama, yaklaşık 15-20°C sıcaklık aralığında 3 ile 9 gün arasında değişkenlik gösteren bir sürede tamamlanır. Bu evreyi takip eden ikinci fermantasyon aşaması ise, ürünün stabilizasyonu için daha düşük bir sıcaklık değerinde (6-12°C) yaklaşık 40 günlük bir olgunlaşma periyodunu kapsar. Bu çift aşamalı biyokimyasal sürecin sonucunda, ham şıranın nihai şarap formuna dönüşümü gerçekleştirilmektedir (Diler, 1995: 83-84; Türker ve Gür, 2024: 746).

Yazıköylü Rumlar yaptıkları tüm şıraları şaraba dönüştürmemiştir. Bir miktar şıra, bilerek hava alacak şekilde bırakılarak içine sirke anası adı verilen maya eklenerek kaliteli ev sirkeleri üretilmiştir. Bu doğal mayalanma süreci hala Yazıköy'de geleneksel yöntemlerle sürdürülmektedir. Bu sirkeler, kışlık turşuların ve yemeklerin vazgeçilmezidir (Κυριακοπούλου, 1998: 46; Türker ve Gür, 2024: 746-747). Yeni şarapların tadımı genellikle kışın en soğuk günlerinde yapılır. Şarabın berraklığı ve aroması, o yılın bağ bozumu başarısının bir ölçütü olarak komşular arasında konuşulur (Κυριακοπούλου, 1998: 46).

Tüm küpler dolup mahzenlerin kapıları mühürlendiğinde, Safranbolu ve Yazıköy halkı için bir rahatlama ve şükran dönemi başlar. Bağ bozumu (Trygos), sadece bir iş takvimi değil aynı zamanda toplumun bir araya geldiği en büyük bayramdır. Hasat sonrasında ilk şıralar

alındığında, geleneğe göre bir miktar üzüm ve şıra kiliseye götürülür. Burada yapılan dini törenle (Ayazma), toprağın bereketi için dua edilir ve ürünler kutsanır. Bu gelenek, halkın toprağa duyduğu derin saygının bir ifadesidir (Κυριακοπούλου, 1998: 47). Bağların arasındaki geniş düzlüklerde uzun sofralar kurulur. Her aile kendi kilerinden çıkardığı taze peynirleri, yeni kurutulmuş meyveleri ve geçmiş yıllardan kalan son şaraplarını bu sofralara getirir. Müzik ve yerel danslar eşliğinde kutlamalar gece geç saatlere kadar sürer. Eğlencelerin yanı sıra, bu dönemde kışın yakılacak odunların istiflenmesi ve bağların budanması gibi hazırlıklar da tamamlanır. Budanan asma dalları, kışın tandırlarda ve ocaklarda yakılmak üzere özenle bağlanıp kurutulur. Eylül ayının sonuna doğru, havaların serinlemesiyle birlikte bağ evlerindeki hareketlilik yavaş yavaş azalır. Halk, kışlık erzaklarıyla birlikte yeniden kalıcı evlerine dönmek için hazırlıklarını tamamlar (Κυριακοπούλου, 1998: 47).

Bölgede bağ bozumu ve kışlık hazırlıkların tamamlanmasıyla birlikte, ekim ayının ortalarına doğru Bağlar bölgesinde bir sessizlik hakim olur. Aileler, kafiler halinde kışlık yani daimi evlerine geri dönerler. Bağlarda üretilen pekmezler, sirkeler ve şaraplar, hayvanların sırtındaki küfelerle kışlık evlerin altındaki işliklere ve kilerlere taşınır. Bu taşıma işlemi, o yılın emeğinin güvenli bir yere ulaştırılması anlamına geldiği için büyük bir titizlikle yapılır. Şehir merkezine dönüş, aynı zamanda kapalı mekânlarda geçen sosyal hayatın yeniden canlanması demektir. Kadınlar arası ev ziyaretleri ve erkeklerin kahvehanelerdeki (Kafeneia) sohbetleri kışın en önemli meşgaleleridir. Şehre dönüşle birlikte çocuklar için de okul dönemi başlar. Yaz boyunca bağlarda serbestçe vakit geçiren gençler, yeniden Safranbolu'nun taş mekteplerindeki disipline ve eğitim hayatına dahil olurlar. Evin taş odaları, içerde yakılan mangallar ve tandırlar sayesinde ısıtılır. Safranbolu kışının sertliğinden ve bu soğuk günlerde kilerdeki kuruyemişlerin, şarabın ve pekmezin sağladığı enerjinin öneminden bahsedilir (Κυριακοπούλου, 1998: 48; Gür ve Karakök, 2024: 101-125).

Evlerin bodrum veya zemin katlarında (taşlık bölümleri), üzümün işlendiği, şıra haline getirildiği ve ardından küplere konularak sirke veya şaraba dönüştürüldüğü anlatılmaktadır (Κυριακοπούλου, 1998: 56-58, 62). Bu üretim alanlarında üzümleri ezmek için kullanılan ahşap düzenekler ve büyük toprak küplerin yerleştirildiği özel bölmelerin bulunduğu belirtilmektedir (Κυριακοπούλου, 1998: 62, 82-83). Bu ev içi işliklerin sadece ticari amaçla değil kışlık ihtiyaçları karşılamak amacıyla her evde bulunan doğal birer atölye işlevi gördüğü vurgulanmaktadır (Κυριακοπούλου, 1998: 91-92, 93-95).

Üretilen şarap ve sirkelerin olgunlaşması için meşe ve benzeri dayanıklı ağaçlardan yapılan fıçılardan kullanıldığı belirtilmektedir. Özellikle şarabın tadını alması ve uzun süre bozulmadan saklanması için bu fıçılardan serin zemin katlarda (mahzenlerde) tutulduğu ifade edilir (Κυριακοπούλου, 1998: 58-59, 62). Bu fıçılardan yerel zanaatkarlar tarafından bölgedeki kaliteli meşe odunları kullanılarak imal edildiğine değinilmektedir. Fıçılardan hava almayacak şekilde sızdırmaz hale getirilmesi sürecindeki ustalıktan bahsedilir (Κυριακοπούλου, 1998: 84-85). Büyük boyutlu fıçılardan yan yana dizildiği bu alanların, evin kışlık erzak deposunun kalbi olduğu vurgulanmaktadır. Sadece şarap değil bazen turşu ve diğer salamura ürünlerin de bu ahşap kaplarda saklandığı bilgisi yer alır (Κυριακοπούλου, 1998: 91-92). Meşe fıçılardan içindeki sıvının sıcaklık değişimlerinden etkilenmemesi için evlerin taş duvarlarının kalın tutulduğu ve bu işliklerin doğrudan güneş ışığı almayan kuzey cephelere veya toprak seviyesinin altına konumlandırıldığı anlatılır (Κυριακοπούλου, 1998: 91-92, 102-104).

Yazıköy, Safranbolu'nun tarımsal üretim deposu gibidir. Bölgede en fazla gayrimüslimin yaşadığı Yazıköy ve Bulak, Kıranköy'den sonra en önemli üretim alanlarıdır (Cinozoğlu, 2010: 304). Özellikle Yazıköy'deki üzüm bağları ve safran tarlaları köyün ana gelir kaynağıdır. Evlerin altındaki işliklerde üretilen şarap ve sirkeler, ticaretin önemli bir parçasıdır (Κυριακοπούλου,

1998: 45-46). Safranbolu'nun (Kıranköy) ve özellikle Yazıköy'ün çevresi uçsuz bucaksız bağlarla çevrilidir. Bu bağlar sadece ekonomik bir kaynak değil aynı zamanda halkın yaşam biçiminin bir parçasıdır. Her ailenin kendine ait bir bağı bulunur ve bu bağlar şehrin Bağlar bölgesinde yoğunlaşır (Κυριακοπούλου, 1998: 44-45).

Bölgede yetişen üzümlerin kalitesi yüksektir. Hasat zamanı (bozumu) tüm köy halkı için bir bayram havasında geçer. Toplanan üzümlerin bir kısmı taze olarak tüketilirken, büyük bir kısmı şıra, pekmez, sirke ve şarap yapımı için ayrılır (Κυριακοπούλου, 1998: 56). Bağlardan toplanan ürünler evlerin zemin katlarındaki işliklere getirilir. Burada üzümlerin ezilmesi için özel ahşap tekneler bulunur. Üzüm suyu (şıra) büyük toprak küplere doldurularak fermente edilmeye bırakılır (Κυριακοπούλου, 1998: 57-58, 62). Üretilen üzüm ürünleri, özellikle de şarap ve sirke, Safranbolu pazarında önemli bir ticaret metasıdır. Yazıköy halkı bu ürünlerin kalitesiyle bölgede ün salmıştır (Κυριακοπούλου, 1998: 82). Yaz aylarında aileler şehir merkezindeki evlerinden çıkıp bağlardaki yazlık evlerine taşınırlar. Bu mevsimlik göç, bağcılık faaliyetlerinin gerektirdiği bir zorunluluktur ve sosyal hayatın merkezini bağlara taşır (Κυριακοπούλου, 1998: 94-95).

Kirkille ve Yazıköy'de evlerde, bu devasa küplerin yerleşimi belirli bir düzene göre yapılır. Sıvılar (şarap, sirke, yağ) en serin köşelere, kuru gıdalar ise hava sirkülasyonunun olduğu bölmelere yerleştirilir. Bu hazırlıklar sırasında komşuların birbirine yardım etmesi, Safranbolu'daki Rum toplumunun sosyal bağlarını güçlendiren unsurlardan biridir. Bir evin kileri dolduğunda, bu durum tüm mahalle için bir bereket simgesi olarak görülür. Küplerin ağızları, içeriğin hava ile temasını kesmek için bezlerle örtülür ve üzerine bazen ağır taşlar veya kil mühürler konularak kapatılır (Κυριακοπούλου, 1998: 92).

Evin zemin katındaki kilerlerde ve işliklerde yürütülen bu yoğun hazırlık süreci, sadece birer fiziksel çalışma değil aynı zamanda ailenin birliğini pekiştiren kültürel bir dayanışmadır. Üzümlerden elde edilen şıranın büyük bir kısmı şaraba dönüştürülürken, bir kısmı da kaynatılarak pekmez haline getirilir. Bu işlem genellikle evin dışındaki fırınlarda veya bahçelerdeki büyük kazanlarda gerçekleştirilir (Κυριακοπούλου, 1998: 93). Hane sahibinin maddi gücüyle doğru orantılı olarak bazı evlerin taşlık bölümlerinde de fırınların inşa edildiği belirlenmiştir. Ayfer Küçükveren Evi buna örnektir (Gür, 2025: 568-569). Evin kadınları, kışlık yiyeceklerin kurutulması, saklanması ve işlenmesinde ana yürütücü konumundadır. Sirke ve şarap küplerinin bakımı erkeklerin sorumluluğunda görünse de kilerin genel düzeni ve stok yönetimi evin hanımı tarafından kontrol edilir. Evinin zenginliği, kilerin çeşitliliğiyle ölçülür. İyi düzenlenmiş bir kilerin sadece bir depo değil aynı zamanda misafirlere sunulacak ikramların (ev yapımı içecekler, pekmez ve reçeller) kaynağı olduğu vurgulanmaktadır. Hazırlıklar sırasında usta-çırak ilişkisi veya yaşça büyük olanların tecrübelerinin genç nesillere aktarılması, bu kapalı üretim alanlarını birer eğitim mekânına dönüştürür (Κυριακοπούλου, 1998: 93).

Safranbolu halkı için Bağlar bölgesi, sadece bir tarım alanı değil yaz aylarının geçtiği bir yaşam sığınağıdır. Havaların ısınmasıyla birlikte şehir merkezindeki evler boşaltılır ve aileler büyük bir neşeye bağ evlerine taşınırlar. Bağlar bölgesindeki yaşam, şehir merkezine göre daha serbest ve doğayla iç içedir. Komşular arasındaki ilişkiler, bağların arasındaki dar yollarda ve ortak su başlarında kurulan sofralarla daha da güçlenir. Sonbaharın gelişiyle birlikte en hareketli dönem başlar. Bağ bozumu, tüm köyün katıldığı kolektif bir eylemdir. Üzümlerin toplandığı bu günler, şarkılar ve yerel kutlamalar eşliğinde bir festival havasında geçer (Κυριακοπούλου, 1998: 94). Toplanan üzümler, bağ evlerinin önünde veya zemin katlarındaki işliklerde ilk işleme tabi tutulur. En iyi salkımlar kışın tüketilmek üzere ayrılırken, geri kalanı şıra ve şarap yapımı için büyük kazanlara ve ezme teknelerine gönderilir (Κυριακοπούλου, 1998: 94). Yazıköy'deki bağ evleri genellikle daha sade olup, çoğunlukla iki katlı bir düzenlemeye sahiptir (Özdemir, 2022: 67-70). Bağ evlerinin alt katları tamamen bağcılık ekipmanları ve depolama kapları için tasarlanmış

(Κυριακοπούλου, 1998: 94) üst katları ise bağ bakımıyla ilgilenen ailelerin gündelik ihtiyaçlarını karşılamak ve konaklamak için düzenlenmiştir (Özdemir, 2022: 67-70). Günümüzde de hala Yazıköy'de yerli ve ithal üzüm türleri yetiştirilmekte, telli ve telsiz olmak üzere iki bağ sistemi kullanılmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun [TÜİK], 2025 verilerine göre Safranbolu'da 7 dekarlık alanda 6 ton şaraplık üzüm üretimi gerçekleştirilmiş, bu üretimden ise 857 kg verim elde edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Yazıköy'de Günümüzde Sirke Üretiminde Kullanılan Üzüm Türleri

Katılımcı	Bağ Arazisi Dönüm	Yıllık Sirke Üretimi-Ton	Yetiştirilen Üzüm Çeşitleri
K1	5	2,5	Ata Sarısı, Aküzüm, Alphonse, Beyrut Hurması, Çavuş, Çiftlik, Cardinal, Dimrit, İsabella, Kömüş Memesi, Müşküle (Yalı), Trakya İlkeren, Yalova İncisi, Yalova Beyazı
K2	5	2,5	Çavuş, Cardinal, Alphonse, Müşküle (Yalı), Yalova İncisi, Beyrut Hurması, Yalova Beyazı, İsabella
K3	3	1,5	Çiftlik, Çavuş, Hafızali, Pempe Çavuş, Akparmak, Karaparmak, Aküzüm
K4	2	1	Hafızali, Çavuş, Çiftlik
K5	2	1	Çavuş, Çiftlik
K6	6	3	Çavuş, Çiftlik, Kömüş Memesi, Cardinal, Yalova İncisi, Erenköy Beyazı, Ata Sarısı, İsabella
K7	2	1	Çavuş, Pembe Çavuş
K8	3	1,5	Çavuş, Ata Sarısı, Yalova İncisi, Pembe Çavuş, Cardinal
K9	2	1	Çavuş, Pembe Çavuş
K10	3	1,5	Çiftlik, Çavuş, Hafızali, Pempe Çavuş, Akparmak, Karaparmak, Aküzüm

Kaynak: (Esra Oğuzkağan Özkan ve Durmuş Gür, 2025)

Nüfus Mübadelesi neticesinde Safranbolu'ya sevk edilen göçmen kabilelerinin, Yazıköy'deki temel iktisadi faaliyetlerini tarım ve hayvancılık ekseninde şekillendirdikleri gözlemlenmiştir. Yerleşim sürecinde göçmenlerin, daha önce Rum tebaaya ait olan konutlara yerleştirildikleri tespit edilmiştir. Ancak bu yerleşim süreci, beraberinde yapısal bir işlev değişikliğini de getirmiştir; göçmenlerin beraberlerinde getirdikleri canlı hayvan stoklarını bu konutların zemin katlarına konuşlandırmaları, geleneksel konut mimarisinin kullanım pratiklerinde köklü bir farklılaşmaya yol açmıştır (Kuş ve Ulukavak, 2015: 305-307). Bu durum, gayrimüslim mülklerinin alt katlarında yer alan ve başlangıçta farklı üretim ya da depolama amaçları taşıyan mekânların, yeni sosyoekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda hızlı bir morfolojik ve fonksiyonel dönüşüme maruz kalmasına sebebiyet vermiştir (Gür, 2025: 556).

8. DEĞİŞEN ve YOK OLAN DEĞERLER

Mübadale sonrasında Yazıköy'de sosyoekonomik, kültürel ve dini açıdan büyük değişim yaşanmıştır. 1921 yılı itibariyle yaşanan olumsuz süreçler, Nüfus Mübadelesi ile kesinlik kazanmıştır. Zorunlu göç ile birlikte Yazıköy Kilisesi kaderine terk edilmiş, mezarlıklar hızla yok olmuş ve çeşitli meslekler ise uzun süre terk edilmiş ve unutulmuştur. Hristiyan Ortodokslara ait kültürel bellek neredeyse tamamen silinmiş (bayramlar, düğün adetleri, dini ritüeller, dilleri vb.), mezar taşları ise hiç yaşanmamış gibi tahrip olmuştur. Kilisenin resim programı tahrip olmuş, adı bile unutulmuştur. Oysaki Yazıköy Kilisesi'nin adının Başmelek Mikhail Kilisesi olduğu belirlenmiştir (Κυριακοπούλου, 1998: 229).

Mübadale sonrasında gayrimüslimlere ait dini ve sosyal etkinlikler, hamamlarda gerçekleştirilen ritüeller ve sosyoekonomik yapı büyük ölçüde değişime uğramıştır (Τριανταφυλλίδης, 2022: 478). Günümüzde ise Yazıköy Hamamı kaderine terk edilmiş ve tarafından kullanılmamaktadır.

Köyde şaraplık üzüm yetiştiren Cafer Oel ve geleneksel üretim yöntemlerini kullananlar ya vefat etmiş (Κυριακοπούλου, 1998: 229) ya da bu üretim köy halkı tarafından terk edilmiştir. Uzun yıllar gayrimüslim kadınlar tarafından değerli madenler ve taşlardan yapılmış takılar unutulmuş günümüzde ise birkaç fotoğraf ve Atina Benaki Müzesi'nin envanterindeki birkaç takı günümüze ulaşmıştır.

Okullar kapatılmış, kiliseler ise cami ve mescit haline dönüştürülerek gelecek kuşaklara aktarılması sağlanmıştır. Üretimde kullanılan meşe fiçileri ve pişmiş toprak küpler bakımsız kalmış, kırılmış ya da atıl hale gelmiş, şarap üretimi neredeyse durmuş (Özdeş ve Kılıçaslan, 2015: 79), sınırlı sayıdaki örnek bilinçli üreticiler (Ahmet Karakulluk ve Ahmet Karakaş) tarafından sirke ve şarap yapımında kullanılmaya devam etmiştir. 1950 öncesinde sayısı yüzlerce olan yerel imalat ürünü pişmiş toprak küpler, fırın yapımında kullanılmak üzere kesilmiş ya da yer kapladığı ve işlevini yitirdiği düşüncesiyle kırılarak yok edilmiştir.

Yerleşimlerin ismi değiştirilmiş ve tarihi yapıların çoğu yok olmuştur. Kişilerin isimleri ve hatıralar unutulmuş, sınırlı fotoğraflar ve anılarda kalanlar kadarıyla hatırlanır olmuştur. Safranbolu Gümüş Köprüsü'nün eski adının Aziz Georgios Köprüsü olması buna örnektir (Κυριακοπούλου, 1998: 236).

Resim 16. Soldan Sağa Doktor P. Pavlidis, Keşiş P. Pavlidis ve Subay Efthimoglou ve Avukat Hatzimitzan
Kaynak: (Κυριακοπούλου, 1998: 236)

Mübadele süreciyle birlikte bölgeden ayrılan gayrimüslim nüfusun ardından yaşanan demografik dönüşüm, yerleşimin kentsel dokusunda belirgin değişimlere yol açmıştır. Gayrimüslimlerin boşalttıkları evler; Çankırı, Karabük ve yerel köylerden gelen toplulukların yanı sıra Yunanistan'dan gelen Türk göçmenler tarafından iskân edilmiştir (Günay, 1998: 342; Özköse, 2003: 97). Bu yerleşim sürecinde yeni kullanıcılar, devraldıkları konutları kendi sosyo-kültürel ihtiyaçları doğrultusunda yeniden düzenlemiş; özellikle zemin katlarda yer alan ticari birimler (dükkanlar) işlevini yitirerek konut kullanımına dahil edilmiştir.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Anadolu'nun çok kültürlü katmanlarını barındıran Safranbolu Yazıköy, 1923-1924 Nüfus Mübadelesi ile birlikte sadece demografik bir değişim yaşamamış; aynı zamanda yüzyıllarca maddi kültür birikiminin ve üretim disiplininin mekânsal dönüşümüne tanıklık etmiştir. Sanat Tarihi metodolojisiyle gerçekleştirilen bu çalışma, Yazıköy'deki sivil ve dini mimari unsurların sadece birer barınma veya ibadet alanı değil bölgenin sosyoekonomik genetiğini taşıyan birer hafıza nesnesi olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle gayrimüslim tebaadan miras kalan yüksek tavanlı, geniş hacimli taşlık bölümleri ve bu alanlarda *in-situ* olarak tespit edilen pişmiş toprak küpler ile ahşap fiçiler, yerleşimin Roma döneminden bu yana süregelen vitikültür (bağcılık) ve buna bağlı endüstriyel üretimdeki uzmanlığını kanıtlamaktadır.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler, Yazıköy'ün mübadele öncesindeki saf bir Rum yerleşimi olma özelliğinin mimari formlara doğrudan yansımalarını göstermiştir. Yapıların zemin

katları, evin dış dünyaya bağımlılığını en aza indiren sofistike birer "ev-sanayi" kompleksi olarak kurgulanmıştır. İşliklerdeki geleneksel ezme düzenekleri, poterum adı verilen sızdırmaz tıplar ve fermantasyon süreçlerine hizmet eden mahzen kurguları, yerel zanaatın teknik yetkinliğini belgelemektedir. Ancak mübadele sonrası köye yerleşen yeni hane sahiplerinin, iktisadi faaliyetlerini şarap üretiminden hayvancılığa kaydırması, bu üretim alanlarının "dam" veya ahır olarak kullanılmasına yol açmış; bu fonksiyonel değişim mimari dokunun korunmasını sağlasa da özgün donatıların bir kısmının tahribine ve işlevsel bir kültürel kopuşa neden olmuştur.

Yazıköy'de incelenen on işlikten dokuzu asli fonksiyonunu yitirerek depo ve odunluk olarak kullanılmaya başlanmış; yalnızca Mehmet Hilmi Tombalak Evi'nde mevsimsel sirke/pekmez üretimiyle işlevsel süreklilik kısmen korunmuştur. Süreç analizine göre üzüm şıraları, hazne kenarındaki metal lülelerle tahliye edilmekte (Emine Sönmez Evi); ya şıra kuyularında (Esmâ Yaman Evi) ya da harici kaplarda biriktirilmektedir. Bugün şıra haznesini koruyabilen sadece iki yapı (Esmâ Yaman ve Ahmet Muslu Evi) kalmıştır. Tipolojik olarak işlikler genellikle tek hazneli olsa da Ayşe Sarı Evi çift hazneli kurgusuyla morfolojik bir istisnadır. Köyde ayrıca üretimde kullanılan meşe fiçılar (Ahmet Karakulluk, Mehmet Küçüközkul ve en büyüğü Ahmet Ayyıldız Evi'nde) ile taşlıklarda, bahçelerde dağılmış durumda çok sayıda pişmiş toprak küp tespit edilmiştir. Yarım daire kemeri ve ahşap kapağıyla özgün dokusunu tamamen koruyan tek yapı olan Ayfer Küçükeren Evi'ndeki işliğin, korunması için acilen restore edilmesi önerilmektedir. Bölgenin geleneksel ev ekonomi disiplininin küçük bir parçasını oluşturan ve yerel üretim teknolojilerini yansıtan işliklerin restore işlemleri sonrasında gelecek yıllarda gerçekleştirilecek bağ bozumu şenlikleri sürecinde etkinliklerde kullanılması, elde edilen üzümlerin bu işliklerde doğal şekillerde (ayaklarla) işlenerek şıra ve posa ayrıştırmasına tabi tutulması gerekir. Gelecek kuşaklara bu uygulamaların özgün yerlerinde gösterilmesi son derece önemlidir. Ayrıca köy genelindeki meşe fiçılar, pişmiş toprak pithoslar ve diğer taşınabilir üretim araçlarının ise yok olmasını önlemek amacıyla köyde kurulacak bir müzede toplanarak koruma altına alınması gerekmektedir.

Dini mimari bağlamında, bugün Mescidi Sani adıyla varlığını sürdüren Yazıköy Kilisesi (Başmelek Mikhaıl Kilisesi) yerleşimin geçirdiği dönüşümün en anıtsal simgesidir. Yapılan incelemeler, yapının fiziksel bütünlüğünü korumasına rağmen, ikonografik programının ve kilise hayatına dair somut objelerin büyük ölçüde yok olduğunu; ancak proskynetarion gibi sınırlı eserlerin günümüze ulaşarak kültürel süreklilik adına birer iz bıraktığını göstermiştir. Özellikle mezarlıkların tahribi ve Hristiyan topluma ait kültürel belleğin silinmeye yüz tutması, somut olmayan mirasın korunması noktasında ciddi bir zafiyet doğurmuştur.

Sonuç olarak Yazıköy; sivil mimarisi, geleneksel üretim araçları ve dini yapılarıyla, Anadolu'daki mübadele mirasının en karakteristik örneklerinden biridir. Bugün hala bazı konutlarda mevsimsel olarak sürdürülen sirke ve pekmez üretimi, somut olmayan kültürel mirasın yaşayan bir parçasıdır. Ancak bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması için, yerinde tespit edilen 200-300 yıllık küplerin ve fiçıların sadece birer kullanım eşyası olarak değil bölgenin tarihsel kimliğini yansıtan tescilli birer kültür varlığı olarak ele alınması elzemdir. Yazıköy'ün mimari ve üretim mirası, doğru bir restorasyon ve yaşayan müze yaklaşımıyla korunmadığı takdirde, Anadolu'nun bu özgün sosyoekonomik katmanı tamamen unutulma riskiyle karşı karşıya kalacaktır.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, W. F. (1842). *Travels and researches in Asia Minor, Mesopotamia, Chaldea and Armenia*. Vol. I. John W. Parker.
- Aktüre, S. ve Şenyapılı, T. (1976). Safranbolu'da mekânsal yapının gösterdiği nitelikler ve koruma önerilerinin düşündürdükleri. *O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 2(1), 61-96.
- Aktüre, S. ve Şenyapılı, T. (2022). Safranbolu'da mekansal yapının gösterdiği nitelikler ve 'koruma' önerilerinin düşündürdükleri. İbrahim Canbulat (Ed.). *Safranbolu Çarşı'sı içinde* (s. 486-515). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Anonim. (1924). *Zaferanbolu [Safranbolu] ahvâl-i iktisâdiye ve mevkiyyesini ve tüccârânın esâmîsini hâvî risâledir*. Kanâat Matbaası Yayınları.
- Belke, K. (1996). Paphlagonien und Honörias (*Tabula Imperii Byzantini* 9; *Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch –Historische Klasse. Denkschriften* 249). Wien.
- BOA.MVL-00594-00055-001-001.
- Canbulat, İ. (2022). Safranbolu'nun son ustalarından Cumhuriyet'in ilk 80 yılında Çarşı. İbrahim Canbulat (Ed.). *Safranbolu Çarşı'sı içinde* (s. 380-417). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Cinozoğlu, H. A. (2010). *Safranbolu'da eski bir güneş saati*. Heyamola Yayınları.
- Diler, A. (1995). The most common wine-press type found in the vicinity of Cilicia and Lycia. *LYKIA*, II, 83-98
- Gökoğlu, A. (1952). *Paphlagonia, Kastamonu, Sinop, Safranbolu, Bartın, Bolu, Gerede, Mudurnu, İskilip, Bafra, Alaçam ve civarı gayrimenkul eski eserleri ve arkeolojisi*. Doğrusöz Matbaası.
- Günay, R. (1998). *Türk ev geleneği ve Safranbolu evleri*. Yem Yayınları.
- Gür, D. ve Soykan, A. N. (2015). Safranbolu, Hagios Stephanos Manastırı (Kilise, Metropolithane, İnas Mektebi, İskalion Mektebi). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 552-584.
- Gür, D. ve Karakök, C. (2024). Safranbolulu gayrimüslim kadınlar. İncinur Atik Gürbüz ve Cem Uncu (Ed.). *Sosyal bilimlerde kadın çalışmaları içinde* (s. 101-125). Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.
- Gür, D. (2025). Safranbolu, Yazıköy'deki ışıklar. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 551-574.
- Gür, D. ve Oğuzkağan-Özkan, E. (2025). Safranbolu Kıranköy'de gayrimüslimlere ait ışıklar (şarapbana). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 84, 328-351.
- Haldon, J. (2007). *Bizans tarih atlası*. A. Özdamar (Çev.). Kitap Yayınevi.
- Κυριακοπούλου, Χ. (1998). *Σαφρανπολη, Δαδυβρα, Αυτοσχεδιασμοσ, (B' Εκδοση)*. Θεσσαλονικη.
- Kalyoncu, H. (2010). *Tarih içinde Safranbolu*. Özlem Matbaacılık ve Reklamcılık.
- Kalyoncu, H. ve Tunçözgür, Ü. (2012). *Mübadele ve Safranbolu*. Karabük Valiliği Yayınları.
- Kalyoncu, H. (2022). Safranbolu'nun demografik yapısı, Karamanlı Hristiyan Ortodoks Türkler ve Mübadele. İbrahim Canbulat (Ed.). *Safranbolu Çarşı'sı içinde* (s. 358-379). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karakaya, N. (2008). Erdemli'de ekmek ve şarap. Mine Kadiroğlu (Ed.). *Anadolu ve Çevresinde Ortaçağ 2 içinde* (s. 33-53). Anadolu Kültür Varlıkları Araştırmaları Derneği.
- Karacakaya, R., Yücedağ, İ. ve Yılmaz, N. (2013). *Arşiv belgelerinde Karabük*. Seçil Ofset Yayınları.
- Karacakaya, R., Yücedağ, İ. ve Yılmaz, N. (2015). *Safranbolu 1831 nüfus kayıtları*. Safranbolu Belediyesi Safranbolu Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Kazgan, H. (1980). Safranbolu'nun Rumları Millî Mücadele'de Zafranbolu Rumları. *Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Enstitüsü Bülteni*, 11-12 Nisan. 33-36.
- Kuş, A. ve Ulukavak, K. (2015). *Safranbolu korumada 40. yıl (1975-2015) 40 söyleşi (1975 öncesi ve sonrası)*. Göksu Ofset Matbaacılık.
- Lafli, E. (2017). Antik Hellen ve Roma dönemlerinde Anadolu'da bağcılık ve şarapçılık. *Üzümün Akdeniz'deki Yolculuğu-1, Tarih öncesi ve Antik Çağlarda üzüm, bağcılık ve şarapçılık içinde* (s. 19-56). İzmir.
- Leonhard, R. (1915). *Paphlagonia / Reisen und Forschungen im Nördlichen Kleinasien*. Dieter Reimer.

- Λυκούδης, Γ. ve Τριανταφυλλίδης, Π. (2014). *Απο Τη Σαφραμπολη Της Μικρασ Ασιασ Στη Σαφραμπολη Της Νεασ Ιωνιασ*. Νεα Ιωνια.
- Maccas, L. (1919). *L’Hellenisme de l’Asie -Mineure son Historiesa Puissance son sort*. Nancy, Berger-Levrault.
- Mango, C. (2004). A fake inscription of the empress Eudocia and Pulcheria’s relic of Saint Stephen. *Nea Rhome*, 1, 23-34.
- Özçağlar, A. (2022). Osmanlı’dan günümüze Safranbolu ilçesinin idari coğrafyası. İbrahim Canbulat (Ed.). *Safranbolu Çarşı’sı* içinde (s. 174-197). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özdemir, Ü. (1994). *Safranbolu Yazıköy’ün Coğrafi Etüdü*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Erzurum.
- Özdemir, Ü. (2022). İnsan-mekân etkileşimi açısından Safranbolu Platosu. İbrahim Canbulat (Ed.). *Safranbolu Çarşı’sı* içinde (s. 56-71). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özdeş, G. ve Kılıçaslan, İ. (2015). Ekonomi. Nigan Bayazit (Ed.). *Safranbolu ve Çevresi Koruma ve Turistik Geliştirme Projesi 1979-1980* içinde (s. 77-88). Seçil Ofset.
- Özköse, A. (2003). Safranbolu’da Kıranköy, Tabakhane, Bulakköyü, Yazıköyü ve Yörökköyünde kaybolan kültür mirasımız. *I. Ulusal Tarih İçinde Safranbolu Sempozyumu (4-6 Mayıs 1999)* içinde (s. 95-111). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sakaoğlu, N. (1987). *Amasra’nın üç bin yılı*. Zonguldak Valiliği Yayınları.
- Sarıkoyuncu, A. (1992). Zonguldak ve havalisinde Milli Mücadele’ye zarar verici faaliyetler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, VIII, 331-356.
- Soykan, A. N. ve Gür, D. (2015). Safranbolu Yazıköy Kilise (mimari süsleme liturjik elemanlar). *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı I, 103-129.
- Soykan, A. N. ve Gür, D. (2019). *Safranbolu Rumlarının mimari eserleri*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tekin, Z. ve Ceylan, H. (2017). Safranbolu şer’iyye sicillerinde geçen eşya, lakap ve yer isimleri. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(6), 377-402.
- Τριανταφυλλίδης, Π. (2022). Σαφράμπολη, Πατρίδα Αλησμόνητη: 1922-2022 100 Χρόνια από την Μικρασιατική Καταστροφή - Ο τραγικός ξεριζωμός των Χριστιανικών Πληθυσμών της Ανατολής - Οι διαδρομές σωτηρίας προς την Ελλάδα. *Νέα Ιωνία*, σσ. 473-480.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2025.
- Tunçözgür, Ü. (2012). *Dünden bugüne Safranbolu*. Safranbolu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Türker, N. ve Gür, D. (2024). Roma Dönemi’nden günümüze Safranbolu ve çevresinde bağcılık, üzüm ve şarap üretimi. *Karadeniz Araştırmaları*, XXI(83), 737-762.
- Uğur, İ. (2024). Sivil mimari yapıların otel işletmesi olarak yeniden kullanımının incelenmesi: Safranbolu “Saffronia 1900 Otel” örneği. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 590-604.
- Ulukavak, K. (2007). *Bir Safranbolulunun penceresinden Safranbolu (gözlemler – derlemeler – denemeler)*. Bizim Büro Basımevi.
- Yanar, M. ve Koç, N. (2025). Millî Mücadele’de Safranbolu Rumları. *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 20(39-40), 101-128.
- Yazıcıoğlu, H. ve Al, M. (1982). *Safranbolu (Safranbolu -Karabük -Ulus - Eflani)*. Özer Matbaası.
- Yıldırım, Y. S. ve Gür, D. (2019). Safranbolu Üçbölük (Ilbarıt) Köyü’ndeki figürlü ve haç tasvirli kaya yapısı. *23. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu* içinde (s. 183-184). Trakya Üniversitesi.
- Yücel, Y. (1980). *Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.